Tutkimusjohtaja Susanna Lehvävirta,
Ympäristöoikeuden Professori Kai Kokko
Helsingin yliopiston kestävyystieteen instituutti HELSUS
17.2.2025

Lausunto asiakirjaan: Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Yleiskommentit

TuVM 1/ 2021 tuo asianmukaisesti ja monipuolisesti esiin tarpeen tarkastella kytkeytyneisyyksiä ja ei-toivottuja palautteita. Jäi kuitenkin epäselväksi, miten tämä tarkastelu toteutuu nyt käsillä olevassa selonteossa, jossa SDG-tavoitteisiin liittyvien hallituksen toimenpiteiden väliset kytkökset jäävät edelleen pitkälti puuttumaan. Olemme nostaneet kyköksiä kommenteissamme esimerkinomaisesti, emme kuitenkaan tyhjentävästi, sillä siihen tarvitaan laaja osaajajoukko, jollaisen tarjoaa esimerkiksi Kestävyyspaneeli. Kysymme myös, miksi selonteko ei mainitse keskeisiä vipuvoimia ja avaintoimijoita tai niiden tunnistamista SDG-tavoitteiden saavuttamiseksi?

Kun TuVM 1/ 2021 totesi, että ”luonnonjärjestelmien kantokyky on ylittymässä” niin nyt olisi realistista ja vastuullista tuoda esiin planetaaristen rajojen ylittyminen jo kuudella yhdeksästä sektorista. Samasta syystä myös luonnonjärjestelmien turvaamiseen liittyvät SDG-tavoitteet 12-15 on syytä mainita erityisen kiireellisinä, koska niiden varassa lepäävät loput tavoitteet.

Tähän liittyen haluamme kiinnittää huomiota myös erilaisiin tulevaisuuksiin valmistautumiseen mm. ilmaston ja moninaisten muiden ennustamattomien ja kaoottisesti etenevien romahdusten suhteen. Miten erilaiset tulevaisuuskuvat huomioidaan koulutuksessa, infrassa, kansallisessa ja paikallisessa turvallisuudessa?

Teknologia on läpäisevästi mukana selonteossa myönteisessä valossa, mutta kestävyysriskien punninta on olematonta. Teknologiaratkaisuissa on keskeistä laaja systeeminen kestävyysarviointi, sillä niissä on usein pinnan alla piilossa raskaita ympäristöjalanjälkiä (mm. luonnonvarojen louhinta ja päästöt kaukana meiltä sekä jätteen käyttö/sijoitus elinkaaren päätyttyä). On mm. argumentoitu, että nykyiset ”hiilivapaat” energiamuodot ovat vahvasti hiiliriippuvaisia valmistus-, kuljetus- ja asennusvaiheessa.

Alla lisäksi kommenttejamme selonteon eri SDG-tavoitteisiin liittyen.

Tutkimusjohtaja Susanna Lehvävirta,
Ympäristöoikeuden Professori Kai Kokko
Helsingin yliopiston kestävyystieteen
instituutti HELSUS
17.2.2025

Tavoite 1

Tutkijat ovat huolissaan siitä, miten hallitus säästöjen keskellä vastaa tähän tavoitteeseen niissä tapauksissa, kun leikkaukset ja työhön kannustaminen kohdistuvat sellaisiin heikossa asemassa oleviin, joilla sairauden tai muun vakavan syyn takia ei ole riittävää kykyä aktiivisuuteen.

S. 13-14: Suomen kansainväliset toimet köyhyyden poistamiseksi keskittyvät kehitysapuun, joka kuitenkin on vain osaratkaisu. Erittäin tärkeää olisi edistää myös yrityskulttuuriin vaikuttavia diplomatian ja talouden toimia. Meidän tulee varmistaa EU:n laajuisesti, että EU:hun tuotavat raaka-aineet ja tuotteet on tuotettu niin, että työskentelyolosuhteet ja palkka ovat ihmisarvoiset ja riittävät poistamaan köyhyyttä. Riippumatta siitä millä aikataululla ILO:n tätä tavoitetta tukevat sopimukset saadaan maaliin. Samalla tulee tietysti huolehtia ympäristövastuullisista kriteereistä, jotta SDG-tavoitteet eivät eriydy toisistaan.

S. 14: ” LDC Future Forum -kokoussarjan” sanottiin olevan ”tilaisuus tarjota suomalaisratkaisuja kehityksen edistämiseksi”. Tähän muotoiluun piiloutuu huolestuttava ajatus siitä, että hyvinvoiva Suomi on valmis ”auttamaan” vain myymällä omia ratkaisujaan. Tässä yhteydessä tulisi olla myös kirjaus siitä, että ratkaisujen pitää olla paikalliseen kontekstiin punnittuja niin, että ne ovat läpäisseet syvällisen systeemisen vaikutusten arvioinnin ja täyttävät sen kautta mitattavat kestävyyskriteerit.

Tavoite 2

”Hallitus huolehtii ruoantuottajien tuloista kehittämällä maatalouden tukijärjestelmiä niin, että ne kohdistuvat entistä paremmin varsinaiseen ruoantuotantoon” Tämä kohta on kirjoitettu niin, että siitä puuttuu systeemiajattelu ja ilmiölähtöinen lähestymistapa, vaikka juuri maa- ja metsätalouden tukijärjestelmien kestävyyttä on kyseenalaistettu erilaisista ympäristönäkökulmista.

Tavoite 3

Tutkijat ovat huolissaan siitä, miten hallitus säästöjen keskellä vastaa tavoitteeseen 3 ja muistuttavat, että sekä suhteellinen köyhyys että terveydenhuollon ja sosiaalitoimen leikkaukset voivat estää hyvän elämän toteutumisen.

Tutkimusjohtaja Susanna Lehvävirta,
Ympäristöoikeuden Professori Kai Kokko
Helsingin yliopiston kestävyystieteen
instituutti HELSUS
17.2.2025

Tavoite 4

Tavoitteissa on paljon hyvää, mutta jää epäselväksi, miten ne toteutuvat. Miten esimerkiksi pärjäävät taloudellisesti ja henkisesti korkeakouluopiskelijat, joiden tutkintoputkea on kiristetty? Myös jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia on heikennetty, vaikka monella on tarve uudelleen- tai jatkokouluttautua jossain vaiheessa elämäänsä.

Vaikka ”4.7: Kestävän kehityksen periaatteet ovat käytössä kaikilla koulutusasteilla ...”, niin periaatteiden mukaiset toimet ovat riittämättömiä globaaliin ilmastohätätilaan, luontokatoon ja ylikulutukseen nähden. Tärkeää on ”voimistaa ekososiaalisen sivistyksen paradigmaa” (TuVM 1/ 2021) sekä systeemiajattelun kykyä jo päiväkoti-iästä lähtien.

Lisäksi jää auki mitä tarkoittaa hallituksen tavoite ”Jokainen nuori pysyy koulutuspolulla”. Pahimmillaan tämä herättää huolen yksilönvapautta rajoittavasta politiikasta ja kysymyksen itsemäärämisoikeudesta koskien jokaisen omaa osaamista ja tulevaisuutta.

Tavoite 7

Tässä yhteydessä on systeemisyyden ja johdonmukaisuuden vaatimusten vuoksi syytä tarkastella sitä, miten tämä tavoite tukee tavoitteita 12 ja 15. Edullisen energian saatavuus voi olla omiaan lisäämään kulutusta ja tuotantoa, joiden lisääminen ei ole kestävää, vaikka ne olisivat nykyistä tehokkaampia, sillä kaikki tuotanto ja kulutus vaatii resursseja ja tuottaa päästöjä. Energiantuotanto vaatii myös maa-alueita ja aiheuttaa ilmastopäästöjä (uusiutuvankin energian infra lepää pitkälti fossiilisten tuotantoketjujen varassa), ja vaikuttaa siten tavoitteen 15 toteutumiseen.

Tavoite 8

Tavoitteen toimet kansallisella tasolla eivät nivo yhteen systeemisesti työllisyyttä ja kiertotaloutta ohjaavia ratkaisuja kuten esim. veropohjan kohdennus siten, että se suosisi työllistäviä ja kiertotaloutta edistäviä korjauspalveluita, vaikka jo vuosikymmeniä on todettu, että korjauttaminen on nykyisessä veropohjassa harvoin kannattavaa. Korjauttamisen ei tulisi

olla kuluttajalle tai yritys- ja kuntatoimijoille ideologinen valinta, vaan arjen normaalitoimintaa.

Tavoite 11

Saattaa olla ristiriidassa muiden tavoitteiden kanssa, kun keskittyy kaupunkiseutujen kasvun tukemiseen – miten sopii yhteen esim. maaseudun ja ruokaturvan tavoitteiden kanssa? Systeeminen kytkös puuttuu tekstistä.

Tavoite 11

Puurakentamisen lisääminen mainitaan omana toimenpiteenään, mutta samalla ei mainita mitään siitä, miten tämä toteutetaan niin, että tavoitteet 14 ja 15 eivät vaarannu.

Pelkkä puurakentamisen lisääminen ei myöskään toteuta tuotannon ja kulutuksen kestävyyssiirtymää, ellei samaan aikaan radikaalisti vähennetä muuta rakentamista ja voimakkaasti edistetä korjaus- ja muuntorakentamista.

Tavoite 13

Tämän tavoitteen yhteydessä on syytä korostaa sitä, että tässä onnistumisen tulee olla kunnianhimoista, sillä se on kriittistä useimpien muiden tavoitteiden toteutumisen kannalta. Esimerkiksi köyhyyden poistaminen (SDG1) ja ruoka- ja vesiturvan takaaminen (SDG 2, 6) maailman eri kolkilla eivät onnistu, jos ilmastonmuutosta ei pystytä hillitsemään ja siihen tehokkaasti sopeutumaan. Myös ekosysteemien turvaaminen tai rauhanomaisten yhteiskuntien edistäminen (SDG 14, 15, 16) muuttuvat oleellisesti vaikeammiksi tehtäviksi ilmastonmuutoksen edetessä, ja mm. talouskasvu ja infrastruktuurin kestävyys vaarantuvat.

Kestävän kehityksen varmistamiseksi pitäisi yhteiskunnassa varautua myös sään ääri-ilmiöihin ja erilaisiin skenaarioihin niin lämpenemisen kuin viilenemisenkin suuntaan.

On suuri riski, että tavoite "Ilmastotoimet toteutetaan taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti ja alueellisesti kestävällä ja oikeudenmukaisella tavalla." on ristiriidassa Kansallisen metsästrategian toimien kanssa (SDG-Tavoite 15). On syytä selkiyttää, miten taataan metsien hiilinielun kasvu ja muut yllä mainitut kestävyystavoitteet suhteessa Tavoitteeseen 15.

Selonteossa on syytä kiinnittää huomiota myös hiilidioksidin talteenottoon, kiertoon ja varastoimiseen tuotteisiin tai pysyvästi maan alle. Tämä on ilmastonmuutoksen hillinnän kannalta keskeistä.

Tavoite 15

”Hallitus edistää Kansallinen metsästrategia 2035:n mukaisin toimin metsien aktiivista, kestävää ja monipuolista käyttöä ja vahvistaa metsien elinvoimaisuutta, monimuotoisuutta ja sopeutumiskykyä. Hallitus edistää politiikallaan metsien kasvua ja terveyttä parantavia toimenpiteitä...”

Tässä on syytä tutkimustietoon nojaten selkiyttää, millä ehdoin tämä toimenpide toteuttaa tai on ristiriidassa maaekosysteemien suojelun ja ennallistamisen sekä tavoitteiden 6, 13 ja 14 mukaisten vesiekosysteemien suojelun ja ilmastonmuutoksen toimenpiteiden kanssa. Systeemiset kytkennät tulee avata, jotta selviää miten vanhojen metsien suojelu, EU:n luonnon ennallistamisasetuksen toimeenpano sekä luonnon monimuotoisuuden turvaaminen yleisemmin mahdollistuvat. Metsien ja muidenkin ympäristöjen lajiston sopeutuminen ilmastonmuutokseen edellyttää, että luonnontilaisissa ekosysteemeissä on rikas lajisto ja geenipohja, ja siten riittävästi muuntelua sopeutumiseen.

Lisäksi tulee selkiyttää tutkimustietoon perustuen, hakataanko metsiä liikaa niin, että ne eivät enää toimi hiilinieluina, ja varmistaa hakkuiden kohtuullisuus muihin tavoitteisiin nähden.